

การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์
ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ
THE PROMOTION OF QUALITY OF LIFE OF THE ELDERLY
THROUGH THE CULTURAL IDENTITIES OF THE FOUR TRIBES IN
SISAKET PROVINCE

¹พระอุดมปัญญาภรณ์ และ ²ธยาอุส ขจรเจริญ
¹Phraudompunyaporn and ²Thayayut Khojaroen

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ, ประเทศไทย
Mahaculalongkornrajavidyalaya University, Sisaket Buddhist College, Thailand

¹suppakit21@hotmail.com, ²Khammungkhun2532@gmail.com

Received December 25, 2020; Revised February 12, 2021; Accepted March 20, 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ 2) เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดศรีสะเกษ 3) เพื่อวิเคราะห์การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสนทนาจากกลุ่มเป้าหมาย นำผลสนทนา มาวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบการเขียนพรรณนาบรรยาย พร้อมเสนอแนวคิดของผู้วิจัย โดยมุ่งตอบตามวัตถุประสงค์และปัญหาที่ต้องการทราบ จากการศึกษาพบว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงความรู้สึกของกลุ่มหรือความเจริญงอกงามที่แสดงออกมาในรูปแบบของภาษา คติ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะที่มีการสืบทอด ปฏิบัติและมีการยอมรับในระดับบุคคลและสังคม รูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แบ่งการดูแลออกเป็น 4 ด้าน คือ(1) ด้านการ

¹ อาจารย์, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

² อาจารย์, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ส่งเสริม (2) การป้องกัน (3) การรักษา (4) การฟื้นฟูสภาพ มีองค์ประกอบของผู้สูงอายุ 3 ด้าน กล่าวคือ 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านจิตใจ 3) ด้านสังคม ดังนั้น การดูแลสุขภาพจึงเป็นการดูแลรักษาทั้งกายและใจไปพร้อมๆกัน เพื่อพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มุ่งให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเองได้

คำสำคัญ : การส่งเสริมคุณภาพชีวิต, ผู้สูงอายุ, อัตลักษณ์, วัฒนธรรม

Abstract

The objectives of this research included: 1) To study the cultural identities of the four tribes in Sisaket province; 2) To study the model of promoting the quality of life of the elderly of local government organizations in Sisaket province; and 3) To analyze the quality of life enhancement of the elderly through the cultural identities of the four tribes in Sisaket Province. It was a qualitative research through the study of documents and related research including dialogues with target groups. Results of the discussion were analyzed and the information was presented in descriptive writings accompanied with the researcher's concept aiming to respond the objectives and the identified problems needed to be known. The study found that cultural identity was a specific characteristic expressing the feelings of a group or the prosperity expressed in forms of language, beliefs, traditions and arts that have been inherited, practiced and accepted at the individual and social levels. The model for promoting quality of life of the elderly of local administrative organizations could be divided into 4 aspects including: (1) Promotion; (2) Protection; (3) Treatment; (4) Rehabilitation. There were three components of the elderly including: 1) Physical aspect; 2) Spiritual aspect; and 3) Sociological aspect. Healthcare, therefore, was to simultaneously maintain bodies and minds for enhancing a wholesome life. The promotion of life quality of the elderly through the cultural identities of the four tribes of local government organizations in Sisaket province aimed to promote self-reliance among the elderly.

Keyword: Promoting quality of life, the Elderly, Identity, Culture

บทนำ

สังคมวัฒนธรรมต่างๆ ย่อมมีลักษณะเฉพาะและมีความแตกต่างกันไปตามปัจจัยของสภาพแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม วัฒนธรรมขนาดใหญ่จะประกอบขึ้นด้วยสังคมวัฒนธรรมย่อยหลายๆ ส่วนซึ่งมีลักษณะเฉพาะของตัวเอง ในภาคอีสานของประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน ย่อมมีลักษณะเฉพาะและความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรมไปจากภูมิภาคอื่นๆ ศาสนา คำสอน สวาก ศาสนสถานและพิธีกรรมความเชื่อของชาวบ้าน เป็นรูปแบบความเชื่อที่มีการผสมผสานทางลัทธิศาสนาหลายอย่างเข้าด้วยกัน โดยเลือกสรรเอาเฉพาะส่วนที่สอดคล้องเหมาะสมกับชีวิตประจำวัน และวิถีวัฒนธรรมของท้องถิ่น ก่อเกิดเป็นความเชื่อที่มีรูปแบบเฉพาะ ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นไปตามหลักปรัชญาที่ถูกต้องของศาสนาใด พื้นฐานทางอุดมการณ์ของชาวอีสาน โดยแสดงออกผ่านการดำเนินชีวิต พิธีกรรม และจารีตของชุมชน ค่านิยมหลักมักเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตและการทำมาหากิน คือ การแก้ปัญหาปากท้อง การแสวงหาที่ทำกิน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในชุมชน มีระบบครอบครัวและเครือญาติเป็นแรง ยึดเหนี่ยว เมื่อพิจารณาถึงลงไปรายละเอียดแล้วจะพบว่า ประเพณีที่ชาวอีสานทำอยู่ ส่วนใหญ่เป็นประเพณีที่สืบทอดมาจากคนรุ่นก่อน และมีพิธีกรรมมาจากพุทธศาสนาโดยแท้ (สำลี รักสุทธี), 2549 : 7) และประเพณีที่มีการผสมผสานความเชื่อแบบต่างๆ ของชุมชนผู้สูงอายุ

ในจังหวัดศรีสะเกษได้รับอารายธรรมมาจากประเทศลาวและประเทศกัมพูชาจังหวัดศรีสะเกษจึงเป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมที่เรียกว่า “วัฒนธรรมสี่เผ่า” มีภาษาพูดถึง 4 ภาษา กล่าวคือ (1) เขมร (2) ลาว (3) ลาวและ (4) เขมรคนส่วนมากจะอพยพมาจากฝั่งแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งถิ่นฐานก่อนจะแยกออกไปตั้งบ้านเมืองต่างๆ ในบริเวณลุ่มน้ำชีหรือลุ่มแม่น้ำมูล ดังนั้นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ก็คือการประยุกต์ใช้หลักคำสอนทางศาสนาและประเพณีของชุมชนภาคอีสานที่ถือกันมาแต่อดีตจึงได้รับการสืบทอดกันมาไม่ขาดสายโดยดำรงบทบาทสำคัญในการควบคุมพฤติกรรมและศีลธรรมของคนในสังคม (ประสาธ อิศรปริดา), 2518 : 19) เพื่อไม่ให้ชาวบ้านประพฤตินทางที่ผิดศีลธรรมและขึ้นไปสู่ความดีตามอุดมคติของบรรพชนชาวจังหวัดศรีสะเกษในอดีตที่ผ่านมาปัจจุบันมีบรรพบุรุษของชนเผ่าที่อาศัยอยู่ร่วมกันก่อตั้งเป็นเมืองชุมชนมีประวัติความเป็นมาและขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานประกอบด้วย 4 ชนเผ่าดังนี้

1. ชาวกวยเป็นชนเผ่าที่ชอบความเป็นอิสระและมีพัฒนาการของชนเผ่าอยู่เสมอชาวกวยในจังหวัดศรีสะเกษเชื่อว่าอพยพมาจากเมืองลาวและกัมพูชาได้มาตั้งถิ่นฐานในแดนแถบนี้หลายแห่งกระจายกระจายกันไปแต่ที่จังหวัดศรีสะเกษส่วนหนึ่งเข้าใจว่ามาตั้งถิ่นฐานที่บ้านเจียงอีชนเผ่ากวยจะเรียกตนเองว่ากวยแปลว่า “คนหรือมนุษย์อาศัยอยู่กันหลายอำเภอในจังหวัดศรีสะเกษประเพณีของเผ่ากวยส่วนมากจะปรับตัวให้เข้ากับกับท้องที่ที่อยู่อาศัยแต่จะยังคงมีอยู่

บ้างเช่นการเช่นบรรพบุรุษพิธีไหว้ศาลปะกำหรือการเช่นไหว้ผีปะกำการตั้งศาลผีบรรพบุรุษไว้ที่หิ้งหรือศาล

2. คนเผ่าเยอจริงๆ แล้วก็คือชนเผ่ากวยหรือกวยอีกกลุ่มหนึ่งที่มักจะได้นิยมนคนเผ่านี้พูดสร้อยต่อท้ายด้วยคำว่า“เยอ”เช่นจ้อว-เยอ (มาเด้อ) หรือ”เยอๆ”หรือจ้อว-เยอ-นุ-เนียว-แซม ซาย-หมุไฮ” (เชิญครับพ่อแม่พี่น้องพวกเรา) ซึ่งก็คล้ายๆ ชาวไทยแถบจังหวัดระยองและจันทบุรีที่นิยมพูดสร้อยต่อท้ายว่า“อี”จึงทำให้ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์บางท่านได้นิยามคำว่า“เผ่าเยอ”ขึ้นมาเป็นอีกเผ่าหนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษ

3. คนเผ่าลาวในจังหวัดศรีสะเกษ เชื่อว่าอพยพมาจากประเทศลาวในปัจจุบันเมื่อปี พ.ศ.2237เกิดกบฏในนครเวียงจันทน์ทำให้ชนเผ่าลาวแย่งอำนาจกันเองฝ่ายหนึ่งถึงลุ่มน้ำมูลและในปีพ.ศ.2321พระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกยกทัพมาสมทบกับตากะจะเจ้าเมืองขุขันธ์ไปตีเมืองเวียงจันทน์ได้กวาดต้อนชนเผ่าลาวมาด้วยชนเผ่าลาวมีอยู่ทั่วทุกพื้นที่ของจังหวัดศรีสะเกษส่วนมากอาศัยอยู่ในพื้นที่ทางตอนเหนือของจังหวัดตั้งแต่อำเภอวังหินขึ้นไปสำหรับอำเภอขุขันธ์พบอาศัยอยู่มากในพื้นที่ของตำบลโสนตำบลห้วยเหนือและตำบลตาอุตมีชนบธรรมเนียมประเพณีคล้ายๆ กับประเพณีชนเผ่าลาวของชาวอีสานทั่วไป

4. คนเผ่าเขมรตามประวัติเชื่อว่าดินแดนที่ตั้งของจังหวัดศรีสะเกษในปัจจุบันเป็นที่อยู่ของขอมหรือชนเผ่าเขมรมาก่อนเมื่อพ.ศ.236 พระเจ้าอโศกมหาราชผู้ทรงปกครองประเทศอินเดียในสมัยนั้นได้จัดคณะพระธรรมทูตออกเป็น 9 คณะ โดยคณะที่ 8 มีพระโสณะและพระอุตตระเป็นหัวหน้ามาเผยแผ่พุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิได้มาถึงอาณาจักรขอมโบราณซึ่งเรียกว่าอาณาจักรฟูนันมีอำนาจอยู่ในคาบสมุทรมอินโดจีนต่อมาไทยได้ขยายอิทธิพลมาครอบคลุมบริเวณแถบนี้ชนเผ่าเขมรจึงถอยร่นไปอยู่ในดินแดนประเทศกัมพูชาปัจจุบันและยังมีชนเผ่าเขมรอาศัยอยู่ในจังหวัดแถบอีสานทางตอนใต้ของจังหวัดศรีสะเกษ ชนเผ่าเขมรจะเรียกตัวเองว่า“ขแมร์”อาศัยอยู่ในหลายอำเภอแทบทุกตำบลเผ่าเขมรมีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งเช่นประเพณีเช่นไหว้บรรพบุรุษของชนเผ่าเขมรซึ่งเป็นงานประเพณีที่จัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่เป็นประจำทุกปีของอำเภอขุขันธ์จังหวัดศรีสะเกษ

ในสังคมไทยปัจจุบัน ได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุภายใต้ความจำกัดและไม่เพียงพอของสวัสดิการของภาครัฐ ชุมชน และท้องถิ่นกลับมีบทบาทเติมเต็มสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการในการรับมือสังคมผู้สูงอายุ โดยอาศัยฐานของ“ทุน”ประเภทต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน คือ ทุนทางสังคมวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนมนุษย์ (เช่น ผู้นำการเปลี่ยนแปลง) ทุนสัญลักษณ์ และทุนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยกระบวนการทางสังคมที่วางอยู่บนฐาน“ทุน”ที่ชุมชนมี นำไปสู่การนิยามตัวตนใหม่ของผู้สูงอายุไทยในฐานะที่ทาประโยชน์ให้กับส่วนรวม เป็นพลังในการขับเคลื่อนสังคม (active aging) เพื่อการเสริมสร้างผู้สูงอายุให้เป็นพลังทางเศรษฐกิจและสังคมของไทย การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของคนในจังหวัดศรีสะเกษจะส่งผลโดยตรงต่อวัฒนธรรม ค่านิยม วิธีการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ รวมถึง

ปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศ ดังนั้น ถ้าประเทศไทยสามารถนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ มาอนุรักษ์ พัฒนาต่อยอดและนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมแล้ว ก็จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชาติให้มีความสุข ประเทศชาติมีความสมดุลและยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดศรีสะเกษ
3. เพื่อวิเคราะห์การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ” เป็นการวิจัยเอกสารและคุณภาพโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเอกสารและคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) สัมภาษณ์ผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant interview) ประชากรและกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Selection) เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงในกรณีของผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้รู้ (Key Informants) และผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มจากการสนทนา (Snowball) ในกรณีของผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) โดยมีการกำหนดกฎเกณฑ์ด้านจำนวนและคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลไว้ล่วงหน้าพอ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1. กลุ่มผู้ปฏิบัติการภาครัฐ (Government Sector) คือ ฝ่ายบ้านเมืองและฝ่ายจำนวน 8 คน

1.2. กลุ่มผู้ปฏิบัติการภาคชุมชน (Community Sector) ได้แก่ ผู้นำชุมชน 4 คน

1.3. กลุ่มนักวิชาการหรือผู้มีความรู้ (Academic Sector) คือ ผู้นำทางศาสนาในพื้นที่ 5 รูป/คน

1.4. กลุ่มชาวบ้านทั่วไป (Youth Sector) ได้แก่ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ 5 คน ได้แก่

รวมผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้จำนวนทั้งสิ้น 22 รูป/คน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังจะได้เก็บข้อมูลบางประเภทจากการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลอื่นๆ ที่ไม่ได้กำหนดไว้ซึ่งจัดอยู่ในส่วนของการสังเกตการณ์ประกอบกันไปด้วย

2. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบผสมผสาน คือ การวิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อประมวลองค์ความรู้ศึกษาแนวคิดหลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ โดยศึกษาจากคัมภีร์ เอกสารที่เกี่ยวข้องตลอดทั้งงานวิจัยที่มีผู้รู้ได้ศึกษาไว้ รวมถึงการเก็บข้อมูลเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อยและการจัดเวทีวิชาการของกลุ่มชุมชนต่างๆ และภาคที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเรียกอีกอย่างว่าเป็นการเก็บข้อมูลเชิงภาคสนาม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยมีวิธีการศึกษาตามขั้นตอน ดังนี้คือ

3.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observation Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่างๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ และเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา เพื่อเห็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

3.2 การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) สำหรับพระสงฆ์ ชุมชน และผู้บริหารองค์กรส่วนท้องถิ่น ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 3 พื้นที่ คือ อำเภอเมือง อำเภอเบ็ญไพร และอำเภอขุขันธ์

3.3 รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview) สำหรับเก็บข้อมูลพื้นฐานและคำถามที่ตั้งไว้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลตามสภาพความเป็นจริงของแต่ละสถานการณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

4.1 ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ การจัดการ และแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และกระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการวิเคราะห์แบบมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัย

4.2 สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนามจากการสัมภาษณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นสำคัญ กล่าวคือ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ เน้นการนำผลการวิเคราะห์มาเผยแพร่สู่สังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน คณะสงฆ์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับต่างๆ

4.3 วิเคราะห์การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการเชื่อมโยงการส่งเสริมชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงการสร้างเกณฑ์ปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน

4.4 นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบบมีโครงสร้าง มาทำการวิเคราะห์ปัจจัยข้อมูลพื้นฐานกับระดับการปฏิบัติที่มีต่อการสร้างและการใช้ตัวชี้วัดด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

4.5 นำผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นชุดความรู้กระบวนการและแนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อนำไปประยุกต์ในระดับนโยบาย องค์กร ชุมชนและปัจเจกบุคคล

ผลการวิจัย

จากการศึกษาการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า

1. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงความรู้สึกของกลุ่มหรือความเจริญงอกงามที่แสดงออกมาในรูปแบบของภาษา คติ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะที่มีการสืบทอด ปฏิบัติและมีการยอมรับในระดับบุคคลและสังคม อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

1.1 ชาวภูมียมีลักษณะเด่นที่พบคือ การพึ่งพาตนเอง ขยันหมั่นเพียร รับผิดชอบ และเชื่อผู้นำหรือผู้อาวุโส

1.2 ชาวเขมนั้นมีลักษณะคล้ายคนไทยในท้องถิ่นทั่วไป แต่ถ้าจะเปรียบกับชาวเขมรต่ำในกัมพูชาแล้ว ความเป็นอยู่ประเพณีและความเชื่อต่างๆ ของชาวเขมรสูง จะมีส่วนคล้ายกับชาวเขมรต่ำในประเทศกัมพูชามาก

1.3 ชาวลาวส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ สนใจในด้านการศึกษาล่าเรียน มีการบวชเรียนเป็นจำนวนมาก

1.4 ชาวเขมนั้นโดยทั่วไปแล้วจะอาศัยอยู่แถบลุ่มน้ำโดยการพึ่งพาอาศัยกัน และกันเป็นหลัก

2. รูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กับการดูแลสุขภาพองค์รวมตามหลักการพระพุทธศาสนาเข้ากับหลักการดูแลสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุข พร้อมทั้งนำสถานการณ์ สภาพปัญหาความต้องการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุมาการพัฒนา สาธารณสุขได้แบ่งการดูแลออกเป็น 4 ด้าน คือ (1) ด้านการส่งเสริม (2) การป้องกัน (3) การรักษา (4) การฟื้นฟูสภาพ โดยทั้งหมดอยู่ในหลักการของการดูแลสุขภาพองค์รวม และมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน และมีผลการดำเนินกิจกรรมในด้านต่างๆ ให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของผู้สูงอายุ ซึ่งองค์ประกอบของผู้สูงอายุประกอบด้วย 3 ด้าน กล่าวคือ 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านจิตใจ 3) ด้านสังคม ดังนั้น การดูแลสุขภาพจึงเป็นการดูแลรักษาทั้งกายและใจไปพร้อมๆ กัน เพื่อพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นยิ่งขึ้นไป

3. การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มุ่งให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเอง และร่วมกันดำเนินกิจกรรมในรูปของชมรมผู้สูงอายุ การจัดกองทุนสวัสดิการให้และจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาวะผู้สูงอายุและการสร้างองค์ความรู้โดยการจัดอบรมให้ความรู้และส่งเสริมสุขภาพในกลุ่มผู้สูงอายุ

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ มีประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ พัฒนาผ่านความเชื่อและพิธีกรรมนั้น มีกระบวนการที่น่าเชื่อถือและลดต้นทุนทางเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับการแสวงหาข้อมูล เนื่องจากกิจกรรมดังกล่าวได้รับการขับเคลื่อนจากหน่วยงานนอกชุมชน ในยุคปัจจุบัน จังหวัดศรีสะเกษและสังคมชนบทโดยทั่วไป ถูกวัฒนธรรมจากแหล่งอื่นเข้ารุกราน สังคมชนบทถูกเปลี่ยนเข้าสู่ยุคพัฒนาทางวัตถุอย่างฉับพลัน ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นถูกเหยียบย่ำว่าเป็นของต่ำทราหมล้าสมัย เยาวชนและคนรุ่นใหม่หลงใหลกระแส

วัฒนธรรมภายนอก จนหลงลืมวัฒนธรรมอันเป็นรากเหง้าของตัวเอง ประเพณีที่ยังปฏิบัติ กลายเป็นเพียงเครื่องสนองความบันเทิงที่ฉาบฉวย กุศโลบายดั้งเดิม คือ การปลูกฝังจิตสำนึก ทางสังคม วัฒนธรรมถูกละเลย ทำให้คุณธรรมและจริยธรรมของผู้คนลดน้อยลง สถาบัน ครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา สูญเสียบทบาทในการอบรม ให้ความรู้ และ ปลูกฝังศีลธรรม นำไปสู่ค่านิยมและพฤติกรรมที่เน้นวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ค่านิยมที่ตีสาม และภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกละเลย มีการสืบทอดน้อย ระบบคุณค่าของสังคมในเรื่องจิต สาธารณะ ความเอื้ออาทร และการช่วยเหลือกันเริ่มเสื่อมถอย จากแนวคิดนี้ยังมีความ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุทัศน์ ประทุมแก้วและคณะ,(2561 :28), ได้ทำวิจัยเรื่อง“ศึกษาภูมิ ปัญญาด้านการผสมผสานความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมของชุมชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ”จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อในฮีตสิบสองต่อการสร้างความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรม ในจังหวัดศรีสะเกษ ส่วนใหญ่ยอมรับปรัชญาทางพุทธศาสนาที่ได้จากพระสงฆ์ โดยผนวกเข้า กับความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่มีอยู่เดิมในท้องถิ่น ดังนั้น ระบบศาสนาจึงมีลักษณะร่วมกันที่ สร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นทางด้านสังคมวัฒนธรรม คือ มีการผสมผสานทางความเชื่อ ระหว่างความเชื่อทางพุทธศาสนา ความเชื่อพราหมณ์ และความเชื่อผี ซึ่งความมั่นคงทาง สังคมวัฒนธรรมที่กล่าวมานี้ หมายถึง การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในด้านต่างๆ ซึ่งชี วัดได้จากสถานะของระบบโครงสร้างต่างๆ ทางสังคม คือ ระบบครอบครัว และเครือญาติ ระบบการศึกษาระบบสุขภาพและสาธารณสุข ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมืองการปกครอง และระบบความเชื่อและศาสนา รวมไปถึงโครงสร้างทางวัฒนธรรมที่เพิ่มเติมเข้ามา คือ ระบบ การสื่อสารระบบศิลปะและระบบนันทนาการ ว่ายังคงทำหน้าที่ของตนได้อย่างมี ประสิทธิภาพในสังคม โดยมีวิธีดำเนินงานเพื่อสร้างความมั่นคง 4 รูปแบบ กล่าวคือ การ อนุรักษ์ การฟื้นฟู การประยุกต์ และการสร้างใหม่บนพื้นฐานที่ตีสามของวัฒนธรรมเดิม แล้ว จัดสรรให้เกิดสิ่งใหม่ๆ ที่ทันสมัยในยุคปัจจุบัน เนื่องจากกิจกรรมประเพณีที่ดำเนินไปเพื่อ ส่วนรวมไม่ได้รับการเอาใจใส่ ซึ่งในที่สุดอาจนำมาสู่ภาวะของการล่มสลายทางวัฒนธรรมที่ บรรพชนใช้เวลาสั่งสมมายาวนานได้สิ้นสุดลงในที่สุด การที่จะดำรงสังคมวัฒนธรรมของชาว อีสานให้มั่นคงต่อไปได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการเอาใจใส่และมีการจัดการที่ถูกต้อง การพัฒนาต่าง ๆ ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานที่มั่นคง หาใช่การพัฒนาที่ขาดจากฐานเดิมซึ่งจะทำให้ สั่นคลอนได้ง่าย ทั้งนี้ให้อยู่ในบริบทของสังคมและชุมชนทั้งของอดีตและปัจจุบันมี ความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนตามที่เป็นจริงมีการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การประยุกต์และการ สร้างใหม่อย่างเหมาะสมย่อมจะสามารถดำรงสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นอันตีสามให้มั่นคงต่อไป

2. รูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า นโยบาย กลไก กระบวนการ เป็นส่วนงานระดับสูงที่ได้มีการจัดทำ นโยบายแผน กลไกการบริหาร และกระบวนการทำงาน ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดศรีสะเกษ ดังนี้

2.1 นโยบาย การกำหนดนโยบายจะเป็นไปตามนโยบาย และนำเสนอในสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ และเทศบาลทั้ง 2 หน่วยงาน ดังนั้นนโยบายที่กำหนดจะประกาศไว้อย่างกว้างๆ สอดคล้องกับพันธกิจ (Mission) มีการกำหนดเป้าประสงค์ (Goal) หรือจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา สำหรับรายละเอียดการดำเนินงานที่เกี่ยวกับสุขภาวะผู้สูงอายุ จะกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกันทั้ง 3 หน่วยงาน นั่นคือ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาสังคม การศึกษา และวัฒนธรรม และกำหนดไว้ในแนวทางพัฒนา

2.2 กลไก กลไกพัฒนาทั้ง 3 หน่วยงาน ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาและแผนพัฒนา 3 ปี เป็นระบบในการบริหารจัดการองค์กร โดยมีกลไก คือ หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ ประกอบด้วยสำนักปลัด และกองการศึกษาและวัฒนธรรม มีคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ มีกองทุนและมีโครงการที่เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ทั้ง 3 หน่วยงาน ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ มีการจัดตั้งโครงการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพชุมชนด้านการพัฒนาศักยภาพ คนพิการ ผู้สูงอายุและผู้ที่อยู่ในระยะจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ส่วนเทศบาลทั้ง 2 หน่วยงาน มีกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งเป็นไปตามยุทธศาสตร์การดำเนินงานของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) โดยมีโครงการที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ ได้แก่ โรงเรียนผู้สูงอายุ โครงการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ โครงการสนับสนุนกองทุนหลักประกันสุขภาพ (สปสช.) โครงการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุ เป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ สอดคล้องกับงานวิจัยของเศรษฐวัฒน์ โชควรรกุล, (2555 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ” นโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ” ผลการวิจัย พบว่า

1) การวิเคราะห์ประเด็นเรื่องการก่อตัวของนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่สามารถเข้าสู่วาระนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นไปตามกรอบการวิเคราะห์สามกระแสได้แก่กระแสการเมืองกระแสตัวปัญหากระแสนโยบาย และหน้าต่านโยบายตามตัวแบบของ Kingdon

2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปปฏิบัติเรียงตามลำดับความสำคัญได้ดังนี้คือ (1) ภาวะผู้นำ 2) ทรัพยากรนโยบาย (3) การบริหารจัดการ (4) ความต้องการของผู้สูงอายุและ (5) ความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3) ผลกระทบในด้านบวกคือการนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไปปฏิบัติจะทำให้คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุดีขึ้นทั้งทางสุขภาพร่างกายจิตใจและรายได้ผลกระทบในด้านลบคือปัญหาด้านความจำกัดของงบประมาณการขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องผู้สูงอายุของบุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมทั้งการมีบุคลากรจำนวนน้อยไม่สามารถดูแลผู้สูงอายุได้ทั่วถึง

4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประสบความสำเร็จในการนํานโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไปปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางและควรปรับปรุงการนํานโยบายไปปฏิบัติหลายด้านได้แก่งานด้านงบประมาณการบริหารบุคลากรการจัดทำฐานข้อมูลอย่างบูรณาการและการจัดให้มีเครือข่ายความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ

3. การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ประกอบไปด้วยบุคลากรในทุกภาคส่วน ตั้งแต่เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผู้นำท้องถิ่น พระสงฆ์ ราษฎรท้องถิ่น ครู/อาจารย์ในพื้นที่ วิทยากรจิตอาสา เป็นต้น ผู้สูงอายุในพื้นที่ที่เข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างสุขภาวะ งบประมาณดำเนินการจากภาครัฐ ท้องถิ่น วัด และชุมชน การระดับทุนเสริมสร้างสุขภาวะในท้องถิ่น การจัดหาและจัดสร้างอาคารสถานที่ เช่น วัด สถานที่ที่ออกกำลังกายของผู้สูงอายุ และการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ การเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุที่เพียงพอ อยู่ในสภาพดี ปลอดภัยและพร้อมใช้ จากแนวคิดนี้ยังมีความสอดคล้องกับงานของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับสุขภาพไว้ว่า สุขภาวะ หรือสุขภาพ เป็นคำเดียวกันในภาษาบาลี แต่ภาษาไทยแผลง ว เป็น พ เป็นคำว่า สุขภาพ เมื่อความหมายของสุขภาพคือสุขภาพทางกาย จิต สังคม และปัญญา จึงสื่อความหมายใกล้เคียงกับความสุภาพะที่ปลอดภัย เป็นสุข เป็นภาวะที่สมบูรณ์ คำสมัยใหม่เรียกว่า องค์กรรวม ความสุขแนวพุทธหรือสุขภาพแนวพุทธประกอบด้วยลักษณะที่เป็นวิชา (ความสว่างผ่องใส) วิมุตติ (ความหลุดพ้น เป็นอิสระ) วิสุทธิ (ความหมดจด ไม่ขุ่นมัวหมองเศร้า) สันติ (ความสงบ ไม่ร้อน กระวนกระวาย) ซึ่งเป็นภาวะที่เป็นความดีงามของชีวิต และยังได้ให้ทัศนะอีกว่า สุขภาวะ องค์กรรวมของชีวิตจะมีสุขภาวะได้ ต้องบริหารใจให้มีภาวะจิตด้านบวก สุขภาวะที่แท้ต้องเป็นตามความจริงแห่งธรรมชาติของชีวิต องค์กรรวมของชีวิตที่มีสุขภาวะต้องเป็นอย่างไร กายกับใจต้องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างไร สุขภาวะจะสำเร็จได้ต้องพัฒนาจิตใจและปัญญา ปัญญาเป็นองค์ประกอบสำคัญทำให้การสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและภาวะต่างๆ ของจิตใจดำเนินไปได้ โดยปัญญาให้แสงสว่างส่องทาง ชี้ทางให้ หลักการพัฒนามนุษย์ของพระพุทธศาสนา เรียกว่า กาวานา 4 การพัฒนาแบบองค์กรรวมจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขภาวะโดยตรง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551 : 6)

ดังนั้น การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ประกอบด้วยการบริหารจัดการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุในรูปของคณะกรรมการที่มีอยู่ทุกภาคส่วน การกำหนดกระบวนการบริหารจัดการไว้อย่างชัดเจน ตั้งแต่การวางแผน การจัดองค์การ การอำนวยการ การประสานงานทั้งภายในและภายนอก และการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอและเหมาะสม เป็นต้น การกำหนดยุทธศาสตร์การเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ เช่น วงจรคุณภาพ (Damming) ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การปฏิบัติตามแผน (Do) การตรวจสอบประเมินผล (Check) และการนำไปปรับปรุงและพัฒนา (Action) ต่อไป

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ จะประกอบด้วยหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม กล่าวคือ ความหลากหลายทางด้าน ภาษา ความเชื่อ และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ สี่กลุ่มชาติพันธุ์ คือ ลาว เขมร กูย และเยอ แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ต่างมีวิถีชีวิตวัฒนธรรม เอกลักษณ์ อัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของตน แผนพัฒนาเทศบาลตำบลบึงบูรพ์ ได้กำหนดการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาสังคม การศึกษาและวัฒนธรรม โดยมีแนวทางพัฒนา 1. แนวทางการส่งเสริมให้ประชาชน ตระหนักถึงอัตลักษณ์และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ชุมชนเข้มแข็ง 2. เพิ่มทักษะและสมรรถนะ พร้อมสู่ประชาคมอาเซียน โดยมีกลไกในการขับเคลื่อนการดำเนินงานเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ ได้แก่ โครงการสนับสนุนกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ 3. โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุวัดวิสุทธิโสภณ โครงการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งตำบลบึงบูรพ์ 4.โครงการไม่ล้ม ไม่ล้ม ไม่ซึมเศร้า กินข้าวอร่อยและโครงการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ นอกจากนั้นยังมีโครงการสนับสนุนกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) เป็นไปตามแผนพัฒนาสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) และโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุวัดวิสุทธิโสภณ เป็นการดำเนินการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุตามยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาส่วนโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต และโครงการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เป็นการจัดสวัสดิการสังคมให้กับผู้สูงอายุตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ นโยบายของรัฐและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

เอกสารอ้างอิง

ประสาธ อิศรปริดาและคณะ. (2518). *ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวอีสาน*.

มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต).(2551) *สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 6.

กรุงเทพฯ : บริษัท สหพิมพ์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

สำลี รักสุทธี. (2549) *ฮัตถิลองคลอกลองสิบลี*. กรุงเทพฯ : พ.ศ.พัฒนา จำกัด.

เศรษฐวัฒน์ โชควรรกุล. (2555) *นโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์,วารสาร*

รัฐศาสตร์และนิติศาสตร์. ปีที่ 1 เล่มที่ 1 (ม.ค.-มิ.ย.2555)

สุทัศน์ ประทุมแก้วและคณะ. (2561). *ศึกษาภูมิปัญญาด้านการผสมผสานความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมของชุมชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ*. รายงานการวิจัย : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.